

ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ:
навчально-методичне забезпечення здорового способу життя.

УДК 616.98.578.834.6-02-092

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ, НАУКИ, ПРАКТИЧНИХ
ЗДОБУТКІВ В ОЗДОРОВЧИХ ПРАКТИКАХ В УКРАЇНІ І
СВІТІ В КОНТЕКСТІ ВЧЕННЯ АКАДЕМІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

- **В.А. Бортняк**, к. юрид. н., доц., ректор
Н.А. Добровольська, д. психол. н., доц., зав. загальноузівської каф. фіз. виховання, спорту і здоров'я людини
Т.П. Гарник, д. мед. н., проф., проф. загальноузівської каф. фіз. виховання, спорту і здоров'я людини
Е.В. Горова, к. мед. н., доц., доц. загальноузівської каф. фіз. виховання, спорту і здоров'я людини
В.В. Шусть, к. пед. н., доц., доц. каф. практичної психології
Д.А. Карпілянський, к.псих.н., доцент загальноузівської кафедри фізичного виховання, спорту і здоров'я людини.
- *¹Таврійський Національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ*
²Маріупольський державний університет

Творча спадщина В.І. Вернадського широка і зачіпає питання освіти, науки, збереження здоров'я людини. Значна частина цієї спадщини присвячена філософським проблемам, бо, на його думку, філософія здатна передбачити нові галузі розвитку науки, забезпечити світоглядну орієнтованість дослідника та методологічну спрямованість наукового пошуку, але для вченого не була самоцінністю, а засобом забезпечення рівноваги у системі «природа - суспільство - людина».

В.І. Вернадський не задовольняється пошуком істини лише в одній із галузей науки. Його більше цікавив синтез знань про таємниці Землі та життя, про що свідчить його знаменита монографія «Біосфера» (1926), де вперше сфера життя, від бактерій до людини, була розглянута як єдине ціле.

Часовий проміжок від видання «Біосфери» до статті «Кілька слів про ноосферу» становить 18 років, протягом яких Володимир Іванович продуктивно брав участь у роботі 4-х (!) відділень Академії наук: геолого-географічному, хімічному, фізико-математичному та біологічному. Невипадково, у доповіді, присвяченій 80-річчю Вернадського, академік Л.С. Берг сказав: «Володимир Іванович у своїй особі начебто представляє всю академію».

До своїх філософських роздумів Вернадський приходив у зрілому віці, розглядаючи їх як пропедевтику систематизації, узагальнення та основи фундаментальних

принципів, що лежать в основі світобудови. З погляду В.І. Вернадського, людина не споглядач природи, що задовольняє спрагу пізнання та самопізнання, а її творець, покликаний зайняти місце біля штурвалу еволюції світу. Перехід від біосфери в ноосферу (царство розуму) не локальний епізод розвитку Всесвіту, яке природно - історичний етап, закономірний і неминучий. Він знаменує собою включення до біосфери людського розуму як особливого чинника розвитку Всесвіту. Як природознавець і філософ, Вернадський поєднав природознавство та суспільствознавство, біосферу та соціосферу, надавши цьому поєднанню органічний характер.

Стверджуючи свободу думки, та пріоритет науки Вернадський одночасно застерігав від зайвого захоплення суперечливими ідеями з претензією на незаперечну істину. Закликаючи цінувати емпіричні основи науки, де розквітають ефемерні створення розуму: гіпотези, концепції, теорії, Володимир Іванович орієнтував людство на необхідність узагальнень досягнень вузьких галузей науки.

Планетарне мислення В.І. Вернадського вивело його вчення про біосферу та ноосферу на той рівень, який заклав підстави коеволюційної стратегії розвитку в системі «природа – суспільство – людина», забезпечивши тим самим парадигму антропокосмізму. Вчений вважав природу не бездушною, а живою речовиною, яка може зцілювати людину тілесно і духовно.

Звичайно, і до В.І. Вернадського такі вчені як Ж.Ламарк, Е.Зюсс, Л.Окен, Х. Стеффенс висловлювали різні ідеї про життя та про біосферу, але саме його вчення є найбільш досконалим і завершеним. Вернадський перший усвідомив і обгрунтував, що біосфера не є найтоншою «плівкою життя» на поверхні планети Земля, а власне земним життям у різноманітні свого прояву в діапазоні від верхньої межі, де промениста енергія виключає присутність життя, до нижньої межі, де високі температури роблять життя неможливим. Специфіка життя за Вернадським полягає в тому, що воно освітлене внутрішнім світлом людського розуму. Однією із складових біосфери є людина. Вона належить їй і тілом, і душею: минулим та майбутнім, виступаючи інструментом її самопізнання та засобом її перетворення.

За Вернадським, біосфера - це особливе «тіло», будова та функції якого визначаються специфікою Землі. Земля як планета Сонячної системи виконує роль акумулятора та трансформатора сонячної енергії. Вся жива речовина у різноманітні свого прояву представлена формами та рівнями організації біосфери, яка перебуває у безперервному становленні та розвитку. Жива речовина активно регулює геохімічну «міграцію» атомів. Воно трансформує сонячну енергію на хімічний молекулярний рух, який, своєю чергою, забезпечує спосіб існування біологічних структур, як одного з рівнів буття у світі, має свої форми прояву і форми здійснення.

Що ж до людини, це особлива складова біосфери, її «мислячий осередок». Одне з найслабших творінь природи стає «дивом», здатним силою думки охопити весь Всесвіт. Розум людини змінює планету, і тут напрошується висновок, що геологічною силою є не так Homo Sapiens, як його розум, наукова думка людства.

Планетарне мислення загалом, пильна увага до геологічним змін природи та геохімічної діяльності людства привели В.І. Вернадського до філософських роздумів про інверсію біосфери в ноосферу. Цей процес, з погляду В.І. Вернадського, є природним явищем, глибше і сильніше у своїй основі, ніж людська історія. Бо людина не є самодостатньою істотою. Вона є частиною природи і існує всередині неї. Природа робить людину. Людина перетворює природу.

Спіраючись на організований науково-технічний прогрес, людина створила силу планетарного масштабу. Вона починає усвідомлювати свою необхідність мислити та діяти, виходячи далеко за межі інтересів сім'ї, роду, держави. Вона заявляє себе як планетарну істота, включену у єдиний історико-геологічний процес, який охопив всю планету. Але це особлива істота. Вона наділена незгасним розумом, жагою до пізнання та освоєння світу, масштаби якого розширюються до масштабів Всесвіту. Її міць визначається не стільки тілесністю, скільки його розумною життєдіяльністю, яка відтепер проходить реєстром найбільш значущої геологічної сили планети.

Підвищений інтерес до праць Вернадського в XXI столітті викликаний все більшим глобальним впливом людства на склад, структуру та ресурси біосфери. Адже бурхливе XX століття ознаменувалося для людства не тільки освоєнням космічного простору та Інтернетом, а й двома кровопролитними світовими війнами, нескінченними революціями, ядерними (військовими та «мирними») акціями та катастрофами, повсюдною, часом варварською розробкою корисних копалин, отриманням сотень тисяч ксенобіотиків (включаючи суперекотоксиканти!), нецивілізованим перетворенням ландшафтів у промислові та муніципальні «бедленди», «ксеноценози» та звалища, безпрецедентним забрудненням земних природних середовищ і навіть ближнього космосу і т.д. На Землі практично не залишилося ділянки суші, океану, атмосфери, де були відсутні сліди техногенезу. В той же час, зі зростанням складності природно-техногенних систем (таких, наприклад, як ядерна та гідроенергетика) знижується їхня стійкість до зовнішніх впливів. Саме тому реалізація у планетарному масштабі ідеології сталого (точніше збалансованого!) розвитку – це, по суті, вихідний пункт для здійснення ідеї Вернадського про коеволюцію людства та біосфери до ноосфери. Водночас сказане наблизить світову спільноту і до вирішення суперечливої проблеми «біосфера і людство», вперше сформульованої Вернадським.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Живое вещество и биосфера. М. «Наука», 1994, с. 437-464
2. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере // Научная мысль как планетное явление. М. «Наука», 1991. С.235-244.
3. Паскаль Б. Мысли. М., 1994. С.74-80
4. Назаров А.Г. Вернадский и ноосферная реальность // Научное наследие В.И. Вернадского в контексте глобальных проблем цивилизации (межгосударственная конференция в Крыму 23-25 мая 2001 г.). М., 2001, с 29-50.
5. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. М., Наука, 1991.
6. Вернадский В.И. Очерки и речи / РСФСР. Научное отделение В.С.Н.Х. - Пг., 1922.